

Już po raz drugi „Dzieje Najnowsze” poświęcają specjalny zeszyt zagadnieniom historii Trzeciego Świata. W 1972 r. przedstawiliśmy problematykę Ameryki Łacińskiej, obecnie publikujemy studia i materiały z dziejów Azji i Afryki.

Wyjście poza tradycyjnie uznany w naszym kręgu kulturowym zakres historii Polski i Europy nie jest li tylko wynikiem określonej naukowej mody (ta zresztą raczej przemija w naszym kraju), czy też odzwierciedleniem zainteresowania dziejami pozaeuropejskimi wielu zagranicznych ośrodków badawczych. Oznacza ono przede wszystkim zwiększenie wymiaru historii, rozszerzenie jej horyzontów, próbę zrozumienia tego, że byliśmy i jesteśmy częścią mozaikowo zróżnicowanego i skomplikowanego świata, a nie sami dla siebie stanowimy ów świat.

W niniejszym zeszycie dominuje historia polityczna — najczęściej w Polsce uprawiana — a zwłaszcza historia polityczna Azji. Niektóre rozprawy, pożyteczne bogactwem faktografii, w pewnej mierze materiałowo-kronikarskie, przynależą do historii polityczno-dyplomatycznej (praca W. Góralskiego o genezie traktatu pokojowego z Japonią po II wojnie światowej i artykuł B. Wizimirskiej stanowiący ciekawy komentarz do problemu kaszmirskiego w stosunkach indyjsko-pakistańskich, i szerzej — międzynarodowych).

Rozprawami dotyczącymi wewnętrznych problemów ruchu narodowego w Indiach, wewnętrznych nie tylko formalnie lecz również w sposobie ich przedstawienia (optyka azjatycka), są artykuły B. Mrozka i E. Toczek. Pierwszy kreśli główne etapy ideowopolitycznego i organizacyjnego rozwoju Indyjskiego Kongresu Narodowego od luźnego stowarzyszenia do specyficznego typu narodowej partii politycznej, drugi charakteryzuje na przykładzie działalności Mahatmy Gandhiego tworzenie się jednego z modeli politycznego przywództwa ludowego w azjatyckim ruchu antykolonialnym i narodowowyzwoleńczym.

Irakijczyk, Hassan A. Jamsheer przedstawia genezę antybrytyjskiego powstania narodowego w latach 1920-1921 w Iraku. Jest to rozprawa polemizująca z jednostronnymi interpretacjami historiografii brytyjskiej. Autor dokonuje marksistowskiej analizy klasowej społeczeństwa i irackiego ruchu narodowego, ukazując przekonująco wpływ Rewolucji Październikowej na rozwój postaw antykolonialnych w Iraku.

Fragmety pochodzącego z lat pięćdziesiątych naszego wieku reportażu z Chin południowego pióra Allana Winningtona, przygotowane do druku i opatrzone wstępem K. Gawlikowskiego, obrazują ciekawy proces przejścia niektórych mniejszości narodowych od ustroju niewolniczego (feudalno-niewolniczego) do socjalizmu. Problem przeobrażeń społeczeństw prekapitalistycznych w toku budowy socjalizmu, tu zaledwie dotknięty, jest pasjonującym zagadnieniem, mającym już swoją historię, lecz wciąż palącym aktualnością zarówno w krajach Azji, jak Afryki.

Dziejom Afryki poświęcone są dwa artykuły. Pierwszy przedstawia szczegółowo genezę tzw. kryzysu rodezyjskiego, a więc przyczyny, uwarunkowania i okoliczności powstania rasistowskiego państwa białych osadników. Znów więc, jak w sprawie Kaszmiru, czytelnik ma do czynienia z niezakończonym jeszcze procesem historyczno-politycznym, którego znaczenie wykracza daleko poza południową część Afryki.

Współpracujący z polskimi historykami badacz afrykański A. Kum'a N'dumbo III, członek Międzynarodowego Komitetu Historii II Wojny Światowej, przedstawia niezwykle interesujący szkic o charakterze syntetycznym, omawiający główne założenia polityki Trzeciej Rzeszy wobec Afryki. Z przyczyn naturalnych my Polacy i my Europejczycy skłonni jesteśmy sprowadzać dzieje II wojny światowej do Europy, czasami tylko sięgając do problematyki japońskiej. Tym większa dla nas wartość omawianej pracy, dotyczącej spraw Czarnego Łądu.

Afrykański autor ukazuje nam kolonialną teorię hitleryzmu, a zarazem rasizm totalny niemieckiego faszysmu. Nasuwają się przy tej lekturze liczne paralele z innymi formami i teoriami imperializmu, żywotnymi i dziś. Nośność ideowa rozprawy Kum'a N'dumbo III polega na wykazaniu, że rasizm w swych konsekwencjach jest totalny, że rasizm w odniesieniu do jednej grupy ludzi oznaczać musi rasizm *tout court*.

Polskie badania dziejów Azji i Afryki znajdują się jeszcze w fazie początkowej, choć możemy już odnotować pewne osiągnięcia. Sądzić należy, iż w stosunkowo niedalekiej przyszłości będziemy mogli — we współpracy z kolegami z zagranicy — rozszerzyć front badań i przedstawić kolejny zeszyt studiów afro-azjatyckich, tym razem z historii społecznej i kulturowej.

TADEUSZ ŁEPKOWSKI